

CU PRIVIRE LA NECESITATEA UNEI STRATEGII NAȚIONALE DE FORMARE A VORBITORULUI CULT / INDEPENDENT DE LIMBA ROMÂNĂ

Doctor în pedagogie, conferențiar cercetător **Maria HADÎRCĂ**
Institutul de Științe ale Educației

ON THE NEED FOR A STRATEGY TO DEVELOP EDUCATED / INDEPENDENT SPEAKERS OF THE ROMANIAN LANGUAGE

Summary. The article contains a brief analysis of the actual situation regarding the formation of the cultivated / independent speaker (for others than Romanian speakers) in Romanian, highlights the possibilities of pedagogical involvement at the level of the school curriculum. It also suggests the necessity of elaborating a national strategy regarding the strengthening of the status of the Romanian language through public programs, linguistic and educational policies.

Keywords: pedagogy, educational phenomenon, Romanian language, educational purpose, specific context, educated speaker, communicative competence, national strategy.

Rezumat. Articolul conține o analiză succintă a stării de fapt în problema formării vorbitorului cult / independent (pentru alolingvi) în limba română, evidențiază posibilități de intervenție pedagogică la nivel de curriculum școlar, sugerează necesitatea elaborării unei strategii naționale privind fortificarea statutului limbii române, prin programe de stat, politici lingvistice și educative.

Cuvinte-cheie: pedagogie, fenomen educativ, limba română, scop educațional, context specific, vorbitor cult, competența de comunicare, strategie națională.

1. Pedagogia, ca știință fundamentală a educației, dialoghează permanent cu realitatea educațională, o chestionează și o analizează, utilizând în acest scop metode proprii și un instrumentar investigativ specific (observația, experimentul, ancheta, studiul de caz etc.), prin intermediul cărora poate ajunge la cunoașterea **stării de fapt într-un anume domeniu**, la identificarea problemelor cu care se confruntă domeniul respectiv, precum și la stabilirea cauzelor ce au provocat aceste probleme, în vederea reglării-autoreglării domeniului pe care îl cercetează.

Având ca obiect al reflecției și interogației *fenomenul educativ și datele empirice* despre acest proces, știința pedagogică nu se reduce numai la observarea a ceea ce există, ci insistă mai mult asupra a ceea ce trebuie făcut, pentru a determina *ceea ce trebuie să fie*, poziționându-se permanent într-o perspectivă axiologic-normativă. Dat fiind că toate momentele procesului educativ au o conotație axiologică, deci și intervenția pedagogică trebuie să se întemeieze pe linii de forță valorică.

Exigențele de ordin axiologic sunt cele care ghidează orice încercare de a institui și de a trasa finalitățile educației. Ele conturează tipul de personalitate către care tinde o societate, la un moment dat, susține reputatul pedagog ieșean C. Cucos, precizând: „a face educație în perspectivă axiologică înseamnă a orienta

procesul educativ pe traiectele cele mai profitabile sub aspectul eficienței, a identifica sau exploata momentele didactice privilegiate, a răspunde la toate căutările prin cele mai bune alegeri, a stabili de fiecare dată o ierarhie de obiective variabile *hic et nunc*, a acționa în numele unei ordini de priorități” [1, p. 181].

A acționa în plan educațional înseamnă a delibera asupra traiectului de parcurs, a tinde către un scop în condiții date, înseamnă a identifica și adevca mijloacele cele mai bune pentru atingerea scopului și a introduce în realitatea educațională o serie de factori care (auto)reglează acțiunea înspre finalitățile propuse [*idem*, p. 42]. Pe scurt, educația trebuie înțeleasă ca o acțiune care urmărește anumite obiective; în lipsa acestora, ea nu este decât absurditate și agitație sterilă.

Plecând de la aceste reflecții despre pedagogie și educația orientată valoric, în cele ce urmează ne vom referi la una dintre valorile educaționale de bază ale travaliului pedagogic – *formarea vorbitorului cult de limba română*, parte componentă a referențialului axiologic construit prin curriculumul național și prioritatea strategică proiectată pentru limba și literatura română, disciplina cu numărul 1 în planul de învățământ al Republicii Moldova, pentru a evidenția unele probleme depistate prin intermediul activităților de cercetare pedagogică, dar, mai ales, în scopul avansării

unor sugestii de soluționare a acestora în vederea atingerii idealului propus.

2. În scopul identificării problemelor cu care se confruntă actualmente practica pedagogică în activitatea de formare a vorbitorului cult de limba română, precum și în dorința de a contribui la formarea-dezvoltarea efectivă a competenței-cheie de comunicare în limba română a elevilor, în 2015, Institutul de Științe ale Educației a elaborat proiectul de cercetare științifică aplicativă, intitulat „Strategii pedagogice ale formării vorbitorului cult de limba română din perspectiva educației europene pentru limbi”, prin care și-a propus să realizeze următoarele obiective:

- examinarea documentelor de politici lingvistice și educaționale, studiul practicii școlare pentru determinarea nevoilor de consultanță și asistență metodologică a cadrului didactic la formarea vorbitorului cult / independent (pentru alolingvi) în limba română;

- elaborarea modelelor, strategiilor pedagogice de eficientizare a formării vorbitorului cult de limba română, inclusiv a vorbitorului alolingv, prin învățarea unor discipline în limba română;

- valorificarea experimentală a modelelor și strategiilor pedagogice de eficientizare a formării vorbitorului cult / independent de limba română; de evaluare a competențelor comunicativ-lingvistice ale elevilor și a instrumentarului pedagogic aferent;

- sistematizarea rezultatelor experimentale și elaborarea recomandărilor practice de eficientizare a procesului educațional pentru formarea vorbitorului cult de limba română.

În conformitate cu aceste obiective ale proiectului, au fost analizate documente de politici lingvistice și educaționale (nivel național și internațional); a fost realizat studiul practicii pedagogice; au fost stabilite nevoile de consultanță și asistență metodologică ale cadrelor didactice în domeniul formării competenței-cheie *comunicarea în limba română*; a fost descris cadrul metodologic de formare a vorbitorului cult / independent de limba română și au fost determinate direcțiile de acțiune strategică ce urmează a fi întreprinse în acest sens, pentru ca **dezideratul de formare a vorbitorului cult al limbii române să devină realitate** chiar în condițiile sociolingvistice specifice Republicii Moldova.

Or, după cum s-a constatat, prin studii de analiză și sinteză [2], pentru educația lingvistică, **dezideratul** respectiv a fost formulat încă la sfârșitul secolului trecut, când se elaborau documentele de politici educaționale pentru reintegrarea învățământului în cultura națională (1995 – în Concepția Educației Lingvistice; 1997 – în primul curriculum de limba și literatura română) [3] și urmărit de atunci ca scop educațional de bază.

Cu toate acestea, problema formării vorbitorului cult (vorbitori nativi și vorbitori alolingvi) până în prezent nu a făcut obiectul unei investigații pedagogice serioase. Prin urmare, la distanță de mai bine de 20 de ani, de când se aplică curriculumul respectiv în practica școlară, problema care s-a impus, pentru proiectul de cercetare derulat, a fost: **în ce măsură acest scop educațional a fost atins** și cât de eficient s-a dovedit a fi curriculumul aplicat în ceea ce privește formarea vorbitorului cult de limba română?

3. Așadar, formarea, încă de pe băncile școlii, a unor vorbitori culți / independenți (pentru absolvenții alolingvi) în limba română și, implicit, formarea-dezvoltarea competenței de comunicare corectă a elevilor în limba română (ca maternă / ca a doua limbă) reprezintă scopuri de politică educațională pentru învățământul secundar din Republica Moldova. Aceste finalități educaționale formulate explicit în Codul Educației și transpuse în curriculumul de limba română elaborat pentru clasele V – XII sunt urmărite de aproape două decenii, prin activitățile de predare-învățare-evaluare desfășurate la nivel de proces educațional, dar așa cum demonstrează practica vorbirii, aceste deziderate sunt departe de a fi atinse la modul general.

De menționat că în 2010, în scopul sincronizării cu politica educațională europeană, Ministerul Educației din Republica Moldova, la sugestia Institutului de Științe ale Educației, a inițiat o acțiune de restructurare a curriculumului școlar din perspectiva formării competențelor-cheie: comunicarea în limba română (ca maternă și nonmaternă/limbă de stat); comunicarea într-o limbă străină; competența digitală; competențe în matematică, științe și tehnologie; a învăța să înveți; competențe interpersonale și civice; competența culturală și interculturală; competența antreprenorială. Această listă de competențe-cheie, în care prima este competența de comunicare în limba română, figurează actualmente în toate curricula disciplinare, cu recomandarea ca profesorii de orice disciplină școlară să urmărească finalitățile respective în procesul de formare-evaluare pedagogică [4].

De la adoptarea competențelor-cheie ca finalități de bază ale procesului de învățământ au trecut opt ani, dar până la momentul actual nu a fost elaborată o strategie pedagogică privind implementarea acestei schimbări de paradigmă în procesul educațional sau o metodologie de integrare a competențelor-cheie la nivelul didacticii fiecărei discipline școlare, după cum nu a fost realizată vreo analiză sistematică la nivel național în ceea ce privește condițiile de implementare sau impactul acțiunii respective asupra formării efective a personalității elevului. Astfel încât se poate afirma

că această mișcare strategică a dezvoltării curriculare spre formarea de competențe-cheie, inclusiv a competenței de comunicare în limba română, a rămas o formă fără fond.

4. Plecând de la aceste insuficiențe de ordin conceptual și metodologic, prin proiectul de cercetare științifică aplicativă „Strategii pedagogice ale formării vorbitorului cult de limba română din perspectiva educației europene pentru limbi”, au fost elaborate strategii, modele și metodologii de formare a competenței de comunicare a elevilor, întemeiate pe principii culturologice, pedagogice și lingvistic-comunicative, care au în vedere *inovarea* demersului pedagogic și *eficientizarea* activității de formare-evaluare a competenței de comunicare în limba română prin valorificarea proiectării *inter- și transdisciplinară* a conținuturilor curriculare.

Experimentul pedagogic efectuat în scop de validare a produselor științifice realizate a demonstrat că modelele și metodologiile elaborate din perspectivă inter- și transdisciplinară contribuie la eficientizarea activității de formare a vorbitorului cult / independent de limba română și pot fi operaționalizate la nivelul procesului de predare-învățare-evaluare, iar implementarea acestora este realizabilă pe două direcții de acțiune pedagogică:

a) aprofundarea și extinderea transdisciplinară a educației lingvistice a vorbitorului nativ de limba română;

b) intensificarea și extinderea interdisciplinară a activităților de formare a vorbitorului alolingv de limba română.

Modelele și metodologiile elaborate sunt concepute sub imperativele consolidării statutului limbii române în școală și a instaurării *culturii* comunicării în practica de vorbire. Ele conduc la perceperea limbii române nu doar ca mijloc de instruire și de comunicare, ci și ca instrument de formare în această limbă, de colaborare, de culturalizare, dar, mai ales, de interrelaționare și integrare socială a vorbitorilor alolingvi, și pot constitui drept repere metodologice pentru implementarea altor competențe-cheie la nivel de proces educațional.

Totodată, cercetările realizate în cadrul proiectului au relevat că, în condițiile specifice ale Republicii Moldova, formarea vorbitorului cult / independent al limbii române reprezintă o problemă pedagogică de mare complexitate. Soluționarea ei depinde de mai mulți factori (de ordin cultural, social, politic etc.) și nu poate fi realizată decât prin congruența tuturor acestor factori, precum și a instituțiilor comunitare cu rol și impact educațional: familia, școala, mass-media, organizațiile publice etc.

Or, specificitatea condițiilor, în care se desfășoară actualmente activitatea pedagogică de formare a vorbitorului cult / independent de limba română, specificitate conferită de: varietatea de formule prin care este denumită oficial limba română, devenită obiect de manipulare a unor farseuri politici [cf. 1], ceea ce duce la o mare confuzie în rândul vorbitorilor, precum și la o *distorsionare voită* a vorbirii în limba română; incorectitudinea vorbirii în limba română, ca urmare a bilingvismului asimetric dezvoltat în perioada sovietică, de unde și fenomenele de *diglosie* și *glosofobie*; statutul neclar al limbii române ca limbă de stat în Republica Moldova, care este subminat în continuare de statutul limbii ruse ca limbă de comunicare interetnică, fapt ce îi absolvește pe alolingvi de cunoașterea limbii române; criza de identitate (culturală, etnică, lingvistică) constatată la nivelul populației școlare, dar și al celei adulte, caracteristică tuturor etniilor conlocuitoare, dar, mai ales, a populației băștinașe ș.a.

De aici, necesitatea și oportunitatea elaborării unei politici de stat sau a unei strategii naționale de formare a vorbitorului cult / independent de limba română, ca măsură de consolidare a statutului limbii române în Republica Moldova, ca mijloc de culturalizare lingvistică a populației din acest spațiu, dar și de asigurare a bazei normative pentru valorificarea, susținerea și implementarea rezultatelor cercetării obținute în cadrul proiectului susmenționat la nivelul întregului proces de învățământ, precum și dincolo de pereții școlii.

În același timp, cercetarea problematicii formării vorbitorului cult / independent al limbii române, implicit și a competenței-cheie *comunicarea în limba română*, a permis identificarea obstacolelor manifestate la nivelul multiplelor elemente ale sistemului educativ, apărute după integrarea conceptului de competențe-cheie în curriculumul școlar, pe care le vom prezenta în descrierea succintă a stării de fapt, subliniind că acestea **impun luarea unor măsuri de corectare a situației și revendică susținerea implementării demersului experimental realizat prin strategii de stat sau politici educative aferente.**

5. Analiza contextului educațional național realizat în cadrul cercetării de constatare, dar și a mediului sociolingvistic în care se desfășoară actualmente activitatea pedagogică de formare a vorbitorului cult / independent de limba română în R. Moldova, implicit, și a competenței-cheie de comunicare în limba română, a permis scoaterea în evidență a mai multor probleme și disfuncționalități existente la nivel de sistem și proces educațional. Astfel, **la nivel de sistem educațional s-a constatat că, pentru moment:**

- Nu există o strategie pedagogică în domeniul formării vorbitorului cult / independent de limba română în Republica Moldova;

- Lipssește o politică educațională privind integrarea lingvistică a minorităților etnice, prin însușirea limbii române ca limbă de stat;

- Cadrele didactice nu sunt pregătite pentru formarea în cheie transversală a competențelor-cheie, în general, și a competenței de comunicare, în particular;

- Lipssește o metodologie de formare a competențelor-cheie, în general, și a competenței-cheie de comunicare în limba română, în particular;

- Dezvoltarea insuficientă, prin curriculumul de limba și literatura română, dar și prin probele de evaluare) a competenței de comunicare orală, în raport cu cea scrisă;

- O ineficiență metodologică în formarea vorbitorului cult / independent de limba română și a competenței de comunicare în această limbă, generată de lipsa unui suport metodologic adecvat.

- Lipsa unor curricula opționale orientate clar spre extinderea / aprofundarea activității pedagogice de formare-dezvoltare a competențelor de comunicare ale elevilor;

- Mediul de vorbire în care cresc și se dezvoltă elevii (în familie, în școală, în societate) nu este unul favorabil culturii vorbirii; etc.

Precizăm că o bună parte din aceste deficiențe de ordin conceptual și metodologic au fost acoperite prin produse științifice inovative elaborate de colaboratorii proiectului, între care evidențiem: monografia colectivă *Cadrul de referință privind formarea vorbitorului cult de limba română (vorbitori nativi și alolingvi)*; ghidul pentru profesori *Cultura educației și vorbitorul cult de limba română, Vorbirea ca abilitate de viață*. Curriculum opțional pentru clasele gimnaziale; *Învățăm să discutăm argumentat*. Curriculum opțional pentru clasele liceale; strategii adecvate de formare a conștiinței lingvistice a elevilor ș.a., toate acestea fiind orientate spre redresarea situației, însă transferul tehnologic al acestora în circuitul pedagogic și, mai ales, implementarea lor la nivel de proces educațional ține de prerogativele ministerului de resort.

În același timp, analiza documentelor europene de politici educative demonstrează exemple de bune practici în domeniul elaborării și aplicării politicilor lingvistice, metodologiilor de implementare a competențelor-cheie, care pot fi preluate, adoptate și dezvoltate în contextul sistemului nostru de învățământ, cum ar fi:

- Existența unui întreg dispozitiv de documente normative și metodologice privind implementarea politicilor lingvistice și a competențelor-cheie în procesul de învățământ;

- Existența unor politici educative care sprijină expres formarea competențelor-cheie pe domeniile *comunicarea în limba maternă și comunicarea în limbi străine*;

- Grijă deosebită a fiecărui stat european / sistem de învățământ pentru însușirea limbii naționale (de stat) de către alolingvi și primatul achiziționării de către elev a competenței-cheie de comunicare în limba sa maternă și a doua (de stat);

- Aplicarea unor metodologii eficiente de învățare a limbilor (CLIL/EMILE, învățarea simultană a două și mai multe limbi; studiul unor materii non-lingvistice prin intermediul unei limbi străine, clase bilingve ș.a.);

- Inițierea procesului de educație plurilingvă și de achiziționare a competenței multilingve de comunicare, după determinarea *optimului lingvistic al cetățeanului european*, exprimat în formula: limba maternă *plus* două limbi străine; ș.a.

6. În aceste condiții, pe lângă transferul tehnologic al produselor științifice realizate, la nivel de sistem și proces de învățământ se impune luarea unor măsuri de corectare a situației descrise în vederea înlăturării obstacolelor și deficiențelor înregistrate prin experimentul de constatare în procesul actual de formare a vorbitorului cult / independent de limba română, implicit, și în cel de implementare a competenței-cheie de comunicare în limba română. În acest sens, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, ca for instituțional superior, ar trebui să intervină prin strategii și acțiuni concrete, care să vizeze:

- Inovarea efectivă a curriculumului școlar și a planului de învățământ din perspectiva conceptului de competențe-cheie;

- Elaborarea unei politici educaționale, care să vizeze trecerea treptată a elevilor alolingvi la studierea tuturor disciplinelor de studiu în limba română, astfel încât la sfârșitul învățământului secundar aceștia să-și poată continua studiile în limba de stat și să se integreze mai ușor în viața socială, politică, economică;

- Elaborarea unor orientări metodologice clare privind modul în care fiecare disciplină poate și trebuie să contribuie la dezvoltarea competențelor-cheie, în general, și a competenței-cheie de comunicare în limba română;

- Restructurarea curriculumului de limba și literatura română prin scoaterea în prim-plan a vorbirii / comunicării orale (după modelul Programei de limba franceză ca maternă din Franța, care este structurată astfel: 1. Langage oral; 2. Lecture et compréhension de l'écrit; 3. Écriture; 4. L'étude de la langue, de unde se vede clar că dezvoltarea limbajului oral se află în prim-planul activităților de instruire, iar nu studiul propriu-zis al limbii ca sistem);

▪ Modificarea examenului la limba și literatura română, prin introducerea probei orale de evaluare a competenței de comunicare;

▪ Dezvoltarea, la nivel de curriculum (printr-o temă cross-curriculară), a procesului de re-construcție identitară (culturală, etnică, lingvistică) a personalității elevului;

▪ Responsabilizarea, printr-un document normativ, a tuturor cadrelor didactice, indiferent de materia predată, pentru cultura vorbirii și a comunicării didactice realizate la nivelul procesului de învățământ: școala trebuie să fie un spațiu al comunicării corecte în limba română, iar profesorul – un model de vorbire corectă;

De asemenea, în vederea consolidării statutului limbii române (ca maternă și nonmaternă/limbă de stat), Guvernul Republicii Moldova, prin Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, se poate implica în:

▪ Elaborarea unui Program de stat privind formarea vorbitorului cult / independent de limba română în Republica Moldova, urmat de implementarea unui plan de acțiuni strategice în acest sens la nivelul întregii societăți, care poate fi realizat pe două direcții de acțiune pedagogică: a) culturalizarea lingvistică a vorbitorului nativ de limba română; b) formarea intensivă a vorbitorului alolingv de limba română.

▪ Elaborarea unei strategii / politici educative de dezvoltare a atitudinii pozitive / responsabile față de limba română, de utilizare socială a acesteia și de integrare lingvistică, culturală și, mai ales, civică a alofonilor, prin învățarea limbii române.

▪ Formularea unei propuneri guvernamentale privind elaborarea unei noi legislații lingvistice, care să corespundă atât cerințelor vremii, cât și rigorilor internaționale, să prevadă neapărat existența unei singure limbi de stat/de comunicare între etniile conlocuitoare – limba română.

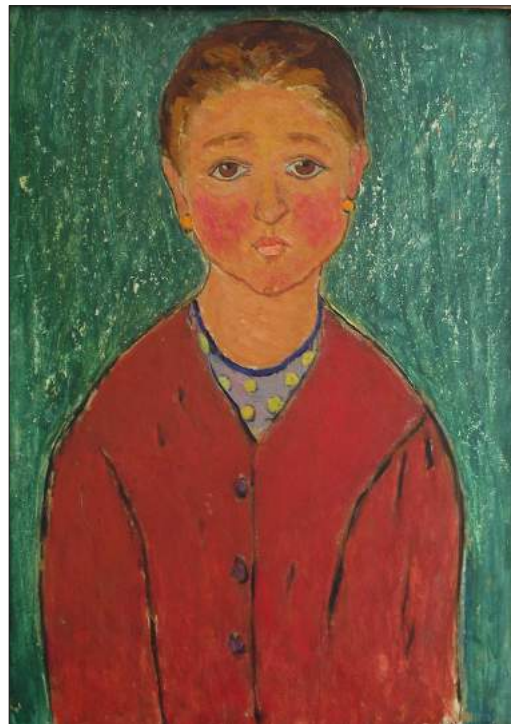
Or, prin Legea adoptată în 1989, considerată demult ca fiind depășită, nu au fost create condițiile motivaționale necesare pentru intensificarea însușirii limbii române de către etniile conlocuitoare, de aceea se impune revizuirea de urgență a legislației lingvistice respective și consolidarea, printr-o nouă lege, a statutului limbii române în Republica Moldova, fapt ce i-ar motiva pe concetățenii alolingvi să însușească această limbă și să devină vorbitori independenți în limba română, ar asigura integrarea lor în societate, ocuparea unor funcții publice, prosperarea lor socială și materială. Susținem întru totul această poziție exprimată de lingvistul V. Bahnaru, care consideră că, în contextul specific al Republicii Moldova, **anume funcția integratoare a limbii române ca limbă de stat ar trebui reactivată, întrucât factorul decisiv în procesul de integrare so-**

cială, politică, economică și spirituală a alolingvilor este cunoașterea limbii române [5].

7. Demersul investigativ realizat în cadrul proiectului de cercetare ne-a permis să conchidem că problema formării unui vorbitor cult / independent de limba română în Republica Moldova trebuie examinată nu doar din perspectivă pedagogică, ci într-un context mult mai larg și din mai multe unghiuri de vedere, sprijinită prin strategii de stat, politici lingvistice și educative aferente, ea fiind cu adevărat una de importanță strategică. Or, avem o sărbătoare oficială – *Ziua Limbii Române*, dar nu avem o strategie națională de formare și de fortificare a statutului acesteia ca limbă de stat, după cum nu avem nici o politică educațională de formare a vorbitorului cult / independent în limba română.

BIBLIOGRAFIE

1. Cucuș C. Pedagogie. Iași: Polirom, 1998.
2. Callo T., Cazacu T., Hadîrcă, M. [et al.]. Cadrul de referință privind formarea vorbitorului cult de limba română (vorbitori nativi și alolingvi). Studii de analiză și sinteză. Chișinău: Institutul de Științe ale Educației, 2017.
3. Pâslaru Vl., Crișan Al., Cerkez M. (coord.) Curriculum disciplinar la limba și literatura română. Clasele V – IX. Chișinău: Știința, 1997.
4. Ministerul Educației al Republicii Moldova. Limba și literatura română. Curriculum școlar pentru clasele a V-a – a IX-a. Chișinău: Liceum, 2010.
5. Bahnaru V. Limba ca factor integrator al statului. În: Akademos, nr. 4 (15), 2009.

Ada Zevin. *Fetiță din Livădeni*, 1965, u/p,
70 × 50 cm